

AYNI KÖKTEN GELEN ZAZAKÎ VE KURMANCÎ SÖZCÜKLERİN ORANI

Roşan Lezgîn

Dil ile ilgili yazdığımız kimi yazılarda veya röportajlarda Kürtçe diyalektlerinde, örneğin Zazakî ile Kurmancîde var olan sözcüklerin takriben % 80'inin aynı kökten geldiğini vurgulamışızdır. Yaptığımız tahmine dayalı bu oranı veriye dayalı bir tespit olarak ortaya koymak amacıyla bu çalışmayı yaptık. Neticede, aşağıda listesini sunduğumuz Zazakî ve Kurmancî **1000** sözcüğün **920**'sinin, yani **%92**'sinin aynı kökten olduğu tespitine ulaştık.

Diller sistemsal yapılarıyla dil olduklarından, herhangi bir dilde kullanılan sözcüklerin %95 kadarı yabancı dillerden gelmiş olsa bile, bu durum, dilin dil olmasına halel getirmez. Dolayısıyla bir dilin kolları veya varyantları analiz edilirken asıl olarak sistemsal yapı analiz edilmelidir. Ama dillerin akrabalık durumunu ya da bir dilin dalları arasındaki ayrışmanın kronolojisini veya farklarını görebilmek için glottokronolojik ve leksikostatistik yöntemler de kullanılmıştır. Örneğin Morris Swadesh'in oluşturduğu liste, Aron Dolgopolski listesi, yine Leipzig-Jakarta listesini örnek gösterebiliriz.

Bu listelerin ortak özelliği, günlük hayatta kullanılan sözcüklerin referans alınmasıdır. Biz de bu çalışmada bu ilkeyi esas aldık. Ancak hazırladığımız listedeki sözcük sayısını kategorik başlıklar altında **1000**'e tamamladık. Ama sadece Kürtçe olduğunu düşündüğümüz, biraz daha geniş tutarsak eğer, İranî dillere ait olduğunu düşündüğümüz sözcükleri aldık. Listede önce Zazakî sözcükler **bold** olarak, sonra Kurmancî sözcükler yer alıyor.

ANATOMİYLE İLGİLİ ADLAR

aste: hestî

bêçîke: pêçî, tilî

belegoş: beleguh

bêrok: bêrok

beşne: beşin

beşnûbal: beşnûbal

bîbik: bîbik

binçeng: binçeng

birû: birû

biske: bisk

boç: boç

boçik: boçik

cênîge: cênîg

cîgere: cîger

çaqe: çaq

çare: enî

çene: çen

çeng: çeng

çerme: çerme

çice: çîçik

çikole: çikole

çilik: çilik

çim: çav

çîqane: çîqanek

çok: çok

dest: dest

dindan: diran

engişte: pêçî

fek: dev

firnike: firnik

fırşike: fırşik
gerdan: gerdan
gile: gulî
gilik: gilik
goş: guh
goşt: goşt
gozeke: gûzek
gunî: xwîn
gurçike: gurçik
guwan: guhan
hak: hêk
hêlik: hêlik, **gunik**
herçene: herçen
hêt: hêt
kaleke: kêlek
kankir: kankir
kapok: kapok
kepûge: kepû
kezebe: kezeb
kift: kift
kir: kîr
kisî: quz
laş: laş
lew: lêv
linge: ling
masûlke: masûlke

ZAMİRLER

ez: ez
min: min
ti: tu
to: te
a: ew

mezg: mejî
mil: mil
miyane: navteng
mîzûrik: mîzûrik
movik: movik
mûrik: mûrik
mûye: mû
nake: navok
navran: navran
nenûg: nenûg
ninge: nig
palûse: palûse
parsû: parsû
paştî: pişt
pehnî: pehnî
pirnike: pirnik
pişike: pişik
pîze: zik
por: por
poste: post
pudî: pudî
pûrt: pûrt
qame: qam
qaqote: qaqot
qerqote: qerqot
qevde: qevd

aye: ewê
o/ew: ew
ey/ê: ewî
ma: me, em
şima: hewe, hûn
enê: ev

qiloç: qiloç
qine: qûn
qirike: qirike
qoç: qoç
qol: qol
qorike: qorik
reya: reh
ri: rû
roqela: rodî
sere: serî
serpelik: serpelik
sîne: sîne, sing
şatike: şatik
velge: gurçik
xape: xap
xirnoqe: xirnoqe
xirpik: xirpik
zar: zar
zerrî: dil
zilfe: zilf
zimbêlî: simbêl
ziqlûlike: ziqlûlik
ziwan: ziman
zûtike: zûtik

ê: ew
înan: ewan
kam: kî
kamcîn: kîjan

SAYILAR

yew: yek
di, didi: du, dudu
hîrê: sisê
çar: çar
pânc: pênc
şeş: şeş
hewt: hewt

heşt: heşt
new: neh
des: deh
yewendes: yanzdeh
diyes: duwanzdeh
hîriyes: sêzdeh
çares: çardeh

panciyes: panzdeh
şiyes: şanzdeh
hewtiyes: hivdeh
heştiyes: hijde
newiyes: nuwazdeh

RENKLER

belek: belek
binefîşî: binefîşî
boz: boz
bozik: bozik
çequer: çequer
çewres: çil
erxewanî: erxewanî
gewr: gewr
gewrik: gewrik
hêşîn: êşîn
hêşînboz: êşînboz
heştay: heştê
hewtay: heftê

hîris: sîh
kesk: kesk
kewe: şîn
lacîwerdî: lacîwerdî
mawî: mawî
mor: mor
neway: nod
nîlî: nîlî
pâncas: pêncî
pembe: pembe
porteقالî: porteقالî
qehweyî: qehweyî
qer: qer

qizil: qizil
reng: reng
se: sed
sipî: sipî
siya: reş
sûr: sor
şeştî: şêşt
tarî: tarî
vîst: bîst
xakî: xakî
xeydbelek: xeydbelek
zerd: zer

ZAMANLA İLGİLİ ADLAR

adar: adar
aşme: meh; heyv
çarsibayî: çarsibê
çarşeme: çarşem
disibayî: dusibê
dişeme: dişeme
emşo: îşev
êre: êvar
ewro: îro
eylul: eylul

gulan: gulan
hamnan: havîn
hezîran: hezîran
hîrêşibayî: sêşibê
îne: în
kanûno peyîn:
kanûna paşîn
kanûno verîn:
kanûna pêşîn
menge: meh

nîmroje: nîvro
nîsan: nîsan
par: par
paşeme: pêşem
payiz: payiz
pêrar: pêrar
perey: pêr
roje: roj
serre: sal
sêşeme: sêşem

siba: sibê
sibat: sibat
şan: êvar
şeme: şemî
şewe: şev
tebax: tebax

temûz: temûz
tirpêrar: tirpêrar
tişrîno peyîn: tişrîna
paşîn
tişrîno verîn: tişrîna
pêşîn

vizêr: duh
wesar: bihar
yewşeme: yekşem
zimistan: zivistan

AKRABALIK ADLARI

ap: ap
bab: bav
bapîr: bapîr
bira: bira
birarza: birarzî
camêrd: camêr, **zîlam**
cînî: jin
ciwan: ciwan
dadî: dê, dayik
dapîre: dapîr
emike: met
ete: et
kal: kal

kalık: kalik
kek: kek
keyna: keç
keyneke: keçik
laj: law
mêrde: mêt
mêrik: mêtik
nacînî: amojin
pîr: pîr
pîrik: pîrik
tut: zarok
veyveke: bûk
vistewre: tî, xezûr

vistûrî: xesû
warza: xwarzî
waye: xweng
wesnî: hewî
xal: xal
xalcînî: xalojin
xaltî: xaltî
xesû: xesû
hezûr: xezûr
xort: xort
zama: zava

HAYVAN ADLARI

aske: ask
aspije: sipî
astor: hêstir
başoke: başok
beq: beq
beran: beran
bergîr: bergîr
bete: bet
beytike: beytik
bilbil: bilbil
bilindire: bilindir
bize: bizin

bizêke: kahrik
bocî: bocî
boxe: boxe
canî: cahnî
cehş: cehş
cewrik: cewrik
cinawir: cinawir
çêle: çêle
çîrre: çîrr
çûçike: çûçik
darnequr: darnequr
dele: dêl, dêlik

deleverge: dêlegur
dewar: dewar
dîk: dîk
dîksilêman:
dîksilêman
dimpîştik: dûpişk
dodo: dodo
ga: ga
gakovî: gakovî
gamase: gamasî
gamêş: gamêş
gizûz: gizûz

golik: golik
harwêş: kerguh
hehecike: hehecik
hêlû: hêlû
her: ker
hinge: mêşhingiv
hût: hût
kare: kar
karxesî: karxesî
karxezale: karxezal
keçe: kêç
keftar: keftar
kelce: nêrî
kerce: qijnik
kerge: mirîşk
kerkence: kevjal
kerm: kurm
kesa: kuşî
kesareqe: kûsîreq
kevoke: kevok
kewe: kew
kêzike: kêzik
kihêle: kihêl
koremûş: kormişk
kudik: kudik
kulî: kulî
kund: kund
kutik: kûçik

BÎTKÎ ADLARI

adiroke: agirok
belû: berû
beybûne: beybûn
binefşe: binefş
birinc: birinc

kuze: kuze
leglege: legleg
leyir: çêle
lûye: rovî
manga: mange, çêlek
mankere: manker
mar: mar
marmase: marmasî
mase: masî
masewere: masîxwûr
mayine: mihîn
merre: mişk
mêse: mêş
mêşine: mêşin
mîrçike: çûçik
mîye: mî
morcele: kurmorî
mozebeş: mozebeş
mozeqerte: mozeqert
mozik: mozik
nûtike: nûtik
paşpaşok: paşpaşok
pepûk: pepûk
pes: pez
peskovî: pezkovî
piling: piling
pisînge: pisîk
qantir: qantir

cew: ceh
cewdasî: cehok
çîmen: çîmen
dirrike: dirrik
erûge: erûg

qertel: qertel
qijike: qijik
qijnik: qijnik
qîncele: beq
quling: quling
sak: sak
sipe: seg
sûsike: sûsik
şalûl: şalûl
şaneyê maran: şehê maran
şepale: şepal
şêr: şêr
şeytanok: şeytanok
tertûr: tertûr
tîremar: tîremar
tûşke: gîşk
varike: varik
vereke: berxik
verg: gurg
viştere: conega
wawik: wawik
wehş: wehş
werşeq: werşeq
xone: xone
xoz: beraz
zerence: kew
zerzûr: zerzûr

eynzêl: eynzêl
gilgil: gilgil
gizêr: gizêr
gizgizok: gizgizok
goze: gûz

gule: gul
gulike: gulik
hengure: hengur, **tirî**
încase: încas
kenger: kereng
kengernebî:
kengernebî
kizwane: kizwan
kufkarike: kuvark
kuncî: kuncî
kundirêke: kundirêk
kuye: kundir
lafoke: lafok
lale: lale
lêxindûr: lêxindûr
lihûz: lihûz
mazi: mazî
mewe: mêw

miro: hirmî
nefele: nefel
nesrîne: nesrîn
nîske: nîsk
peme: pemû
petêxe: petêx
pindik: pindik
pirpar: pirpar
piyaz: pîvaz
pûne: pûng
qamîş: qamîş
ribeyse: ribeys
saye: sêv
simaq: simaq
sinc: sinc
sipîndar: sipîndar
sîr: sîr
sîrime: sîrim

sosine: sosin
şadanik: şadanik
tirşike: tirşik
tolike: tehlik
tûye: tû
tûzik: tûzik
vame: bihîv
vilike: kulîlik
xerdel: xerdel
xewxe: xewx
xiyar: xiyar
xorzena: pîvok
zebeş: zebeş
zerdalî: zerdalî
zil: zil
zûl: zûl

GÜNLÜK YAŞAMLA İLGİLİ SÖZCÜKLER

adır: agir
agahî: agahî
aloz: aloz
alozî: alozî
amade: amade
apey: paş ve
ardî: ard, arvan
ardû: ardû
arêwan: aşvan
arêye: aş
ariş: ariş
asan: hêsan
asin: hesin
asnawe: ajne
astere: sitêrk

awe: av
axur: axur
bajar: bajar
bakur: bakur
balışna: balîf
ban: xanî
banî: banî
bar: bar
bare: pahr
barî: barîk, **zirav**
bask: bask
baş: baş
başûr: başûr
bawer: bawer
bazar: bazar

bazin: bazin
bazirgan: bazirgan
ber: derî
bêrî: bêrî
beroş: beroş
berrî: berrî
berz: bilind
bexçe: bexçe
bext: bext
beyar: beyar
bijî: bijî
biloq: biloq
bilûre: bilûr
bin: binî
birîne: birîn

birrik: birrik
birûsk: birûsk
bismar: bismar
bizmik: bizmik
bizote: pizot
borazan: borazan
borî: borî
bostan: bostan
cenan: cenan
ceng: ceng
cêr: jêr
cerr: cêrr
cile: cil
cite: cot
citêr: cotyar
ciwîn: cuxwîn
cor: jor
cote: cot
cû: jî
çakûç: çakûç
çardaxe: çardax
çare: çare
çayir: çayir
çeke: çek
çem: çem
çend: çend
çep: çep
çerçî: çerçî
çi: çî
çikûs: çikûs
çilaqe: çilaqe
çilek: çilek
çilmî: çilm
çime: çavî
çinê: tune

çûle: çûlik
dare: dar
darû: darû
def: def
dej: êş
delal: delal
delalî: delaî
deq: deq
derd: derd
derg: dirêj
derman: derman
derûdor: derûdor
derya: derya
derzinî: derzî
dês: dîwar
desmale: desmal
deste: deste
destûr: destûr
deşte: dirûtî
dewxe: dewx
dêza: dîzik
dibûrî: dibûrî
dîlane: dîlan
dim: dûv
dims: dims
dîn: dîn
dîwar: dîwar
dizd: diz
do: dew
dolabe: dolab
dore: dor
dozdar: dozdar
doze: doz
dû: dû
dûman: dûman

dûrî: dûr
êdî: êdî
eger: eger
eke: heke
elbe: elb
engîştrane: engulîsk
erd: erd
erey: dereng
erj: erj
erjaye: hêja
eşêfe: eşêfe
ezman: ezman
faqe: faq
fise: fis
gane: ganî
gawan: gavan
gaze: gaz
gazinc: gazinc
geli: gelî
genim: genim
germ: germ
gezi: gezî
gi: gû
gijik: gijik
gil: gulî
gilêzge: girêz
gilok: gilok
gilover: gilover
gir: gir
gird: gir
gole: gol
goşare: guhar
goşdar: guhdar
goşe: goşe
govende: govend

guhere: guher
guldane: guldank
hak: hêk
halîn: hêlîn
hêdî: hêdî
hefsar: hefsar
hêga: zevî
helm: helm
hember: hember
hemkar: hemkar
hengemîn: hingivîn
her: her
hered: xeyd
herrî: herrî
hêrs: hêrs
hewar: hewar
hewn: xewn
hewr: ewr
hewş: hewş
hinare: hinar
hiş: hiş
hişyar: hişyar
holike: holik
honik: hênik
hûmare: hejmar
huye: bêr
jan: jan
jehr: jehr
kalan: kalan
kan: kevn
kankil: kakil
kar: kar
kardî: kêr
kaş: kaş
kebanî: kevanî

kede: ked
kemere: kevir
kêmî: kêr
kendal: kendal
kepire: kepir
kerr: kerr
kerra: kevir
kêrû: kêrû
kes: kes
kesek: kesek
kevan: kevan
kevze: kevr
kewçike: kevçî
kewş: kewş
keya: keya
keye: mal
kil: kil
kilm: kin
kince: kinc
kişte: kuştî
ko: çiya
kone: kon
kor: kor
kox: kox
kuçike: kuçik
kuling: kuling
kulm: kulm
kurtan: kurtan
kuwari: kewar
kûz: kûz
lane: landik
laser: lehî
lavey: lava
leme: lem
leng: leng

lep: lep
lewe: lêv
lewleb: lewleb
lez: lez
lîs: lîs
lîş: qirêj
lûle: lûle
mal: mal
masegêr: masîgir
mast: mast
mastêr: kovik
mehîre: mehîr
mehşilêre: mehşêl
melêvî: melêb
merde: mirî
merdim: meriv
mereke: merek, kadîn
merg: mirin
merge: mêrg
meşke: meşk
meydan: meydan
meyman: mêhvan
meywe: meywe
miç: maç
mij: mij
mirad: mirad
mird: têr
mîzî: mîz
namdar: navdar
name: nav
namûs: namûs
namzed: namzed
nan: nan
nas: nas
naşîn: naşîn

nator: nator
naxir: naxir
nekule: nikul
nerm: nerm
newe: nuh
nêweş: nexweş
nezan: nezan
nîre: nîr
nizim: nizim
pahlewan: pahlewan
pal: pal
palan: palan
palase: palas
palax: palax
paldûm: paldûm
pale: pale
paleyî: paleyî
palike: palik
pank: pak, paqij
parêz: parêz
pars: pars
parsek: parsek
parzûn: parzûn
paskul: pihîn
paye: paye
pehn: pehn
pehnî: pehnî
pel: pel
penc: penc
peşmî: hirî
peyman: peyman
pilîj: pilîjk
pirocine: bêjing
pişkoce: pişkoc
polad: polad

pot: pot
pûş: pûş
qaf: qaf
qalik: qalik
qalind: qalind
qaş: qaş
qaşil: qaşil
qelûne: qelûn
qerax: qerax
qeşa: qeşa
qirêj: qirêj
qirm: qirm
qot: qot
qulat: qulat
qûm: qûm
raşt: rast
raşte: raste
rayir: rê
raywan: rêwî
rêçe: rêç
remil: remil
rew: zû
rewşe: rewş
rewte: rewte
rez: rez
rime: rim
rişme: rişme
roj: roj
rojawan: rojava
rojhilat: rojhilat
rûmet: rûmet
ruwen: rûn
saz: saz
sazbend: sazband
sede: sade

sênc: sênc
ser: ser
serbar: serbar
serd: sar, serma
serecêr: serejêr
sermiyan: sermiyan
serpale: serpale
serradî: serrad
serserî: serserî
serxweş: serxweş
sil: sergîn
sîle: sîle
silope: silop
sim: sim
sist: sist
sivik: sivik
siwarî: siwarî
sol: sol
sole: xwê
sond: sond
şah: şah
şahî: şahî
şalûşapikî: şalûşapik
şane: şeh
şanike: şanik
şehar: şehir
şenik: sivik
şewate: şewate
şilî: şilî
şîrîn: şîrîn
şit: şîr
şiwane: şivan
şorik: şorik
şûr: şûr
tace: tac

tar: tar
tarûtûr: tarûtûr
tase: tas
tavilî: tavilî
tay: hindik
têkilî: têkilî
тели: sitirî
tenî: tenî
tenya: tenê
terrî: terrî
tewe: ta
tewş: tewş
teyrike: teyrik
teyşan: têhn
teze: teze
tif: tif
tîjî: tav
tinaz: tinaz
tire: tir
tirş: tirş
tolaz: tolaz
tole: tovil
toqe: toq
tov: tov
toxim: toxim

tûj: tûj
va: ba
varan: baran
vaş: giha
vaştûrî: das
vate: gotin
velg: çilo
veng: deng
veng: vala
verpal: berpal
vewre: berf
vînce: benîşt
vindî: winda
vîr: bîr
viran: tazî
vîya: bî
vîyale: bî
vîyer: bihur
ware: war
waştî: xwestî
wele: xwelî
wêran: wêran
werd: xwarin
wuşk: hişk
xam: xam

xasûg: xasûg
xem: xem
xemil: xemil
xêv: xêv
xêze: xêz
xîçe: xîç
xilike: xilik
xincere: xincer
xînt: xînt
xirxal: xirxal
xişike: xişik
xivête: xivête
xorin: kûr
zaf: zaf, pîr
zana: zana
zengû: zengû
zerd: zer
zerrî: zêr
zibil: zibil
zîl: zîl
zîn: zîn
zinar: zinar
zinde: zinde
zîrç: zîrç
zirna: zirna

BASÎT FİLLER

antiş: kişandin
ardiş: anîn
aşkawitiş: pişkavtin
berdiş: birin
bermayiş: girîn
bestiş: bestin
birnayiş: birandin
biyayiş: bûyin
cawitiş: cûtin

cenayiş: jenandin
cûyayiş: jîyîn
çarnayiş: gerandin
çerayiş: çêrîn
çînayiş: çînîn
çînêbiyayiş: tunebûn
dayiş: dayîn
dejayiş: êşîn
dejnayiş: êşandin

dekerdiş: têkirin
deştîş: dirûtin
dirnayiş: dirandin
ditiş: dotin
dîyayiş: dîtin
eşkayiş: kanîn, **şîyan**
eştîş: avêtin
ewnîyayiş: nihêrîn
geyrayiş: gerîn

girewtiş: girtin
gurrayiş: gurrîn
heknayiş: hekandin
helênayiş: helandin
heredîyayiş: xeyîdîn
herekîyayiş: herikîn
hûmaritiş: hejmartin
hurnayiş: xwurandin
huyayiş: kenîn
kalayiş: kalîn
keldayiş: kelîn
kendiş: kolandin
kerdiş: kirin
kewtiş: ketin
kiştîş: kuştin
kotiş: kotin
leqnayiş: leqandin
lerzayiş: lerizîn
likumîyayiş: likumîn
liştîş: alastin
masayiş: werimîn
mendiş: mayîn
merdiş: mirin
mirênayiş: mirandin
misnayiş: misandin
mûsayiş: hînbûn
nalayiş: nalîn
naskerdiş: naskirin
nepexnayiş:
 nepixandin
nimitiş: veşartin
niştîş: veniştin
nîyayiş: nîyan
nusîyayiş: nivisîn
nûştîş: nivîsîn
pawitiş: parastin
pelexnayiş:
 palixandin
perrayiş: firrîn
persayiş: pirsîn

peşmirîyayiş: bişirîn
pewjnayiş: pijandin
pewtiş: pehtin
peymawitiş: pîvandin
pişkayiş: pişkîn
piştîş: pêçandin
puyayiş: rizîn
qijilnayiş: qijilandin
qurtnayiş: qurtandin
rakewtiş: raketin
ramitiş: ajotin
remnayiş: revandin
resayiş: gihîştin
rijnayiş: rijandin
riştîş: rêşîn
roniştîş: rûniştin
rotiş: firotin
sotîş: sotin
şikitiş: şikandin
şimitiş: vexwarin
şinasnayiş: naskirin
şinawitiş: bihîstin
şirawitiş: şandin
şiyayiş: çûyin
şutiş: şûştin
tadayiş: badan
tehnayiş: hêrandin
teqnayiş: teqandin
terqnayiş: terqandin
tersnayiş: tirsandin
teveznayiş:
 tevizandin
varayiş: barîn
vatiş: gotin
vazdayiş: bazdan
vejîyayiş: derketin
verdayiş: berdan
veşayiş: şewitîn
veşnayiş: şewitandin
viritiş: veriştin

vistiş: xistin
vîyarnayiş:
 bihurandin
vîyartîş: bihurîn
vurnayiş: guherandin
waştîş: xwestin
weçînayiş:
 hilçinandin
wedartîş: rakirin
wendiş: xwendin
werdiş: xwarin
wuriştîş: rabûn
xapênayiş: xapandin
xebetîyayiş: xebitîn
xemelnayiş:
 xemilandin
xemênayiş: xemandin
xeneqnayiş:
 xeriqandin
xerepnayiş: xirakirin
xereqnayiş:
 xeriqandin
xesênayiş: xesandin
zanayiş: zanîn
zayiş: zayîn